

KS. ANDRZEJ JACEK NAJDA

OPOWIADANIA O CUDACH W EWANGELII WG ŚW. MATEUSZA

Treść: 1. Forma literacka opowiadań o cudach, 2. Kompozycja opowiadań o cudach, 3. Summaria,
4. Znaczenie teologiczne cudów Jezusa.

Wstęp

Historie o cudotwórczej działalności Jezusa z Nazaretu zapisane na kartach Ewangelii wg św. Mateusza rozsiiane są po całej księdze. Pochodzą one głównie – przyjmując teorię dwóch źródeł – z Ewangelii wg św. Marka i Źródła Q, ale są też trzy opowiadania, które nie mają paraleli u synoptyków. Dokładniejsza analiza Mateuszowej Ewangelii pokazuje, że przejął on aż 15 z 18 opowiadań o cudach, które występują w Ewangelii wg św. Marka¹. Pomiął uzdrowienie opętanego w Kafarnaum (Mk 1,21-28) i uzdrowienie niewidomego w Betsaidzie (Mk 8,22-26)², a z uzdrowienia głuchoniemego (Mk 7,31-37) uczynił summarium o uzdrowieniach (Mt 15,29-31)³. Dwa opowiadania

Ks. prof. UKSW dr hab. Andrzej Jacek Najda – teolog biblista, kierownik Katedry Teologii Systematycznej Małżeństwa i Rodziny na Wydziale Studiów nad Rodziną UKSW.

¹ Liczbę 18 cudów w Ewangelii wg św. Marka wymienia i poddaje analizie Kompendium der frühchristlichen Wundererzählungen. Band 1: Die Wunder Jesu, hg. von R. Zimmermann in Zusammenarbeit mit D. Dormeyer, J. Hartenstein, C. Münch, E. E. Popkes, U. Poplutz, Gütersloh 2013, 203-204.

² Uzdrawienie to pomija również ewangelista Łukasz.

³ Wśród powodów pominięcia przez Mateusza uzdrowień z Mk 7,31-37 i Mk 8,22-26 Held 1975, 198-199 podaje się przypuszczenie, że ewangelista nie znalazł w nich głównych tematów teologicznych swojej interpretacji cudów, takich jak: chrystologia, wiara czy uczniowie, tak H. J. Held, Matthäus als Interpret der Wundergeschichten, w: G. Bornkamm – G. Barth – H. J. Held (red.), Überlieferung und Auslegung im Matthäusevangelium (WMANT 1), Neukirchen-Vluyn 1975, 155-287, 198-199. O. Böcher, Matthäus und die Magie, w: L. Schenke (red.), Studien zum Matthäusevangelium. FS W. Pesch, Stuttgart 1988, 11-24, 18-21 i B. Kollmann, Neutestamentliche Wundergeschichten. Biblisch-theologische Zugänge und Impulse für die Praxis, Stuttgart 2011, 128 uważają natomiast, że to pominięcie ma związek ze świadomym odrzucaniem motywów demonicznych i magicznych, które można zaobserwować także w innych miejscach ewangelii.

o cudach zaczerpnął Mateusz ze Źródła Q, to jest: uzdrowienie sługi setnika z Kafarnaum (Mt 8,5-13) oraz uzdrowienie niewidomego i niemeo opętanego (Mt 12,22-30). Trzy relacje o cudach nie mają synoptycznych paraleli. Chodzi o uzdrowienie dwóch niewidomych (Mt 9,27-31), uzdrowienie opętanego (Mt 9,32-34)⁴ i pochodzące z materiału własnego Mateusza opowiadanie o podatku na świątynię (Mt 17,24-27). W sumie znajdujemy w Ewangelii wg św. Mateusza 20 opowiadań o cudach, a także sumaryczne notatki o cudotwórczej działalności Jezusa i teksty, w których bohaterowie narracji mówią o cudownych dokonaniach Jezusa. Aż 11 spośród 20 tekstów stanowią opowiadania o uzdrowieniach.

1. Forma literacka opowiadań o cudach

Mateuszowe relacje o cudach dokonywanych przez Jezusa charakteryzuje specyficzny styl narracji i typowa dla Ewangelii forma językowa. Za Heinzem Joachimem Heldem⁵ możemy dokonać krótkiej ich prezentacji. Otóż Mateusz swoje relacje o cudach rozpoczyna od słowa προσέρχομαι (*proserchomai*) = „przychodzić do” i προσφέρω (*prospherō*)⁶ = „przynosić” oraz stosuje charakterystyczne konstrukcje imiesłowów. Na końcu opowiadania znajduje się często stwierdzenie, że chory został uzdrowiony „od tej godziny” (Mt 8,13; 9,22; 15,28; 17,18). W podobnych tematycznie sytuacjach i okolicznościach występują paralelne sformułowania (por. np. Mt 8,14 i 9,28; 8,24 i 14,24; 8,25 i 14,30; 14,18 i 17,17). Fokus relacji ustawiony jest zazwyczaj na dwie rozmawiające ze sobą osoby. Powtórzenia i zwroty w ramach opowiadania o cudzie uwydatniają związki treściowe, np. czasowniki „chcieć” i „być oczyszczonym” w Mt 8,2-3 czy „przyjść” w Mt 14,28-29⁷.

W relacjach o uzdrowieniach szczególne znaczenie zyskują dialogi. Po-

⁴ Opowiadania te przypominają bardzo uzdrowienie niewidomych pod Jerychem (Mt 20,29-34) i uzdrowienie niewidomego i niemeo opętanego (Mt 12,22-30). Zdaniem wielu komentatorów opowiadania o cudach Mt 9,27-31 i Mt 9,32-34 są wytworem redakcyjnej pracy Mateusza.

⁵ H. J. HELD, *Matthäus als Interpret der Wundergeschichten*, dz. cyt., 155-234.

⁶ Transkrypcja za P. WALEWSKI, *Praca naukowa nad Biblią*. Cytowanie i skróty (SBP 1), Częstochowa 2006, 31n.

⁷ Wyniki badań H. J. HELDA pogłębiają G. THEISSEN, *Urchristliche Wundergeschichten. Ein Beitrag zur formgeschichtlichen Erforschung der synoptischen Evangelien*, Gütersloh 1998, 175-189 i J. M. HULL, *Hellenistic Magic and the Synoptic Tradition*, STB 28, London 1974, 116-141.

przez powtórzenia i zwroty ewangelista wpływa na narracyjny rozwój podstawowej myśli: „niech ci się stanie, jak uwierzyłeś” (Mt 8,13; por. 9,29; 15,28). Jezus reaguje bowiem na wyrażoną głośno w formie prośby wiarę, bazuje na niej i odpowiednio do niej działa. Mateusz pokazuje to poprzez powtarzanie odpowiednich zwrotów i sformułowań. Skoncentrowanie się zaś na konstelacji osób, to jest na proszącym człowieku znajdującym się naprzeciw Jezusa, jak również prowadzonym przez nich dialogu ukazuje pełną zaufania wiarę proszących i szukających pomocy osób oraz spełnienie ich prośb przez Jezusa⁸.

Dialogi w relacjach o uzdrowieniach pozwalają dopatrywać się podobieństw tychże relacji do gatunku literackiego paradygmatu lub apoftegmatu. J. M. Held uważa te podobieństwa za formalną cechę charakterystyczną Mateuszowych opowiadań o uzdrowieniach. Podobieństwa do paradygmatu czy apoftegmatu zauważa Held nie tylko w relacjach o uzdrowieniach, lecz także w innych opowiadaniach o cudach, np. w pouczeniu uczniów przy nieurodzajnym figowcu (Mt 21,18-22) czy w rozmowach toczonych przy cudach na jeziorze (Mt 8,23-27; 14,22-33). Dla Mateusza opis cudu nie jest ważny z powodu samego zdarzenia, lecz ze względu na zawartą w nim przepowiadaną treść. Celem i staraniem ewangelisty jest nie tyle informowanie, co pouczanie i formowanie czytelników⁹.

Zdaniem zaś Gerda Theißen’a zawarte w opowiadaniach o cudach dialogi są wprawdzie charakterystyczne dla Mateusza, ale nie należy interpretować tych opowiadań jako paradygmatów czy apoftegmatów. One pozostają relacjami o cudach. Nadana im przez Mateusza forma stanowi wyraz ich formalnego zaokrąglenia, spójności relacji i ich silnego epizodycznego charakteru¹⁰. Można tu wraz z Christianem Münchem postawić istotne pytania o rozumienie Mateuszowych przekazów o cudach, takie jak: Jakie teologiczne znaczenie mają te relacje jako opowiadania o rzeczach, które uczynił Jezus? I jaka jest relacja opowiadań o cudownych czynach do tradycji ustnej?¹¹

Z perspektywy krytyki redakcji na uwagę zasługuje fakt, że w wielu przypadkach Mateusz znacznie skraca wykorzystywane jako źródła relacje

⁸ Por. G. THEISSEN, *Urchristliche Wundergeschichten*, dz. cyt. 140-141.

⁹ Tak H. J. HELD, *Matthäus als Interpret der Wundergeschichten*, dz. cyt., 199.

¹⁰ G. THEISSEN, *Urchristliche Wundergeschichten*, dz. cyt. 202-203.

¹¹ Por. C. MÜNCH, *Hinführung*, w: *Kompendium der frühchristlichen Wundererzählungen*, dz. cyt., 381.

Marka¹². To skracanie należy rozumieć jako koncentrację opowiadań na określonym temacie teologicznym i w związku z tym jako środek interpretacyjny relacji o cudach¹³. Na pierwszy plan wysuwa się oczywiście aspekt chrystologiczny. I tak dla przykładu – w mocno przepracowanym redakcyjnie opowiadaniu o wypędzeniu złych duchów z dwóch opętanych w Gadarze (Mt 8,28-34; por. Mk 5,1-20) – Mateusz podkreśla, że Jezus przezwycięża demony. Pomija przy tym eksponowane przez Marka zainteresowanie osobą opętanego, jego sytuacją życiową (Mk 5,2-5) i chęcią pójścia za Jezusem (Mk 5,18-19). Trudno tu absolutnie i jednoznacznie powiedzieć, jakie jeszcze inne tematy teologiczne opuszcza Mateusz przez skrócenie relacji, np. czy jest to kwestia wiary: Czy naśladowania Jezusa¹⁴. Można jednak przypuszczać, że ewangelista świadomie wymazuje magiczne i demonologiczne ślady w relacjach o cudach¹⁵. Ma to ścisły związek z Mateuszową chrystologią. W jego relacji Jezus działa potężną, przewyższającą wszystko mocą słowa. Ewangelisty nie interesują zmagania z demonami i używane przy tym środki, on nie chce opowiadać o wyrzucaniu złych duchów, lecz o uzdrowieniu opętanego¹⁶. Rodzi się przy tym również pytanie, czy Mateuszowi chodzi o obronę Jezusa wobec stawianych Mu zarzutów o uprawianie magii¹⁷. Tego rodzaju zarzuty stawiane są Jezusowi na przykład w Talmudzie (bSan 43,a) czy przez Celsusa (Or. Cels. 1,38). Mogły więc być znane także w środowisku Mateuszowej Ewangelii.

Tendencja do skracania to nie jedyny środek, który stosuje Mateusz w interpretacji opowiadań. Ewangelista wzbogaca też przejęte od Marka relacje o pewne treści, które nadają opowiadaniu nowe znaczenie. Chyba najbardziej znanym przykładem jest dołączenie sceny chodzenia Piotra po jeziorze do relacji o kroczeniu Jezusa po wodzie (Mt 14,22-33), tak że staje się ona opowiadaniem o uczniach i naśladowaniu Jezusa (Mt 14,28-

¹² G. THEISSEN, *Urchristliche Wundergeschichten*, dz. cyt. 176, uważa, że Mateusz „redukuje“ relacje Markowe „do prostszych struktur kompozycyjnych“. Por. też R. BARTNICKI – K. KLÓSEK, *Metody interpretacji Nowego Testamentu*. Wprowadzenie, Kraków 2014, 137-148.

¹³ Por. H. J. HELD, *Matthäus als Interpret der Wundergeschichten*, dz. cyt., 158-182; G. THEISSEN, *Urchristliche Wundergeschichten*, dz. cyt. 176-180.

¹⁴ Por. C. MÜNCH, *Hinführung*, dz. cyt., 381.

¹⁵ Tak J. M. HULL, *Hellenistic Magic and the Synoptic Tradition*, dz. cyt., 116-141.

¹⁶ Por. O. BÖCHER, *Matthäus und die Magie*, dz. cyt., 22-24; D. TRUNK, *Der messianische Heiler. Eine redaktions- und religionsgeschichtliche Studie zu den Exorzismen im Matthäusevangelium* (HBS 3), Freiburg – Basel – Wien 1994, 213-229.

¹⁷ Por. B. KOLLMANN, *Neutestamentliche Wundergeschichten*, dz. cyt., 128.

31)¹⁸. Inne przykłady to dodatki w relacjach o uzdrowieniu sługi setnika z Kafarnaum (Mt 8,5-13; 8,11-12: „Lecz powiadam wam: Wielu przyjdzie ze Wschodu i Zachodu i zasiądą do stołu z Abrahamem, Izaakiem i Jakubem w królestwie niebieskim. A synowie królestwa zostaną wyrzuceni na zewnątrz – w ciemność; tam będzie płacz i zgrzytanie zębów”)¹⁹ i o uzdrowieniu córki kobiety kananejskiej (Mt 15,21-28; 15,23-24: „Lecz On nie odezwał się do niej ani słowem. Na to podeszli Jego uczniowie i prosili Go: «Odpraw ją, bo krzyczą za nami!» Lecz On odpowiedział: «Jestem posłany tylko do owiec, które poginęły z domu Izraela»”), poprzez które Mateusz wyjaśnia tematykę Izraela i pogan²⁰.

2. Kompozycja opowiadań o cudach

Ewangelista Mateusz z przekazywanych ustnie wydarzeń nie tylko tworzy pojedyncze relacje o cudach, lecz także całe bloki tekstu, to znaczy koncentruje opowiadania o cudach w określonych partiach swojej ewangelii. Opowiadania te tworzą jedność z innymi tekstami, ale już na pierwszy rzut oka uderza ich nagromadzenie. Dokładniejsza analiza księgi pokazuje, że nie mamy tam do czynienia z jakimś przypadkowym nagromadzeniem relacji o cudach, lecz z przemyślaną kompozycją opowiadań o cudach w większe jednostki literackie²¹. Po raz pierwszy w Ewangelii nagromadzenie to widzimy w rozdziałach 8–9²². Wcześniej wspomniana jest już

¹⁸ Por. JUDITH HARTENSTEIN, *Jenseits der Komfortzone* (Jesu Erscheinen auf dem See), w: Kompendium der frühchristlichen Wundererzählungen. Band 1: Die Wunder Jesu, hg. von R. Zimmermann in Zusammenarbeit mit D. Dormeyer, J. Hartenstein, C. Münch, E. E. Popkes, U. Poplutz, Gütersloh 2013, 454-464.

¹⁹ Por. D. T. ROTH, *Glaube und Fernheilung* (Der Hauptmann von Kafarnaum), w: Kompendium der frühchristlichen Wundererzählungen. Band 1: Die Wunder Jesu, hg. von R. Zimmermann in Zusammenarbeit mit D. Dormeyer, J. Hartenstein, C. Münch, E. E. Popkes, U. Poplutz, Gütersloh 2013, 393-401.

²⁰ Por. U. POPLUTZ, *Das Heil na den Rändern Israels* (Die kanaanäische Frau), w: Kompendium der frühchristlichen Wundererzählungen. Band 1: Die Wunder Jesu, hg. von R. Zimmermann in Zusammenarbeit mit D. Dormeyer, J. Hartenstein, C. Münch, E. E. Popkes, U. Poplutz, Gütersloh 2013, 465-473.

²¹ Por. F. M. FIEDERLEIN, *Die Wunder Jesu und die Wundererzählungen der Urkirche*, München 1988, 31-33; O. Knoch, Dem, der glaubt, ist alles möglich. Die Botschaft der Wundererzählungen der Evangelien. Ein Werkbuch zur Bibel, Stuttgart 1993, 539-543.

²² Dokładnie omawiają to zagadnienie: E. J. VLEDDER, *Conflict in the Miracle Stories: A Socio-Exegetical Study of Matthew 8 and 9* (JSNT.S 152), Sheffield 1997; S. Pasala, The »drama« of the Messiah in Matthew 8 and 9. A Study from a Communicative Perspective (EHS.T 23), Frankfurt am Main u. a., 1988.

wprawdzie działalność cudotwórcza Jezusa (Mt 4,23-24), ale nie ma żadnej relacji o dokonanych cudach. Opowiadania o cudach w Mt 8–9 jawią się jako odpowiednik pierwszej wielkiej mowy Jezusa w Mt 5–7, tzw. „Kazania na górze”. Wrażenie to nie powstaje jedynie w związku z tym, że Mateusz po długiej mowie Jezusa umieścił szereg opowiadań o cudach. Trzeba uwzględnić tu ramy literackie rozdziałów 5–9 wyznaczone przez bardzo podobnie sformułowane summaria Mt 4,23: „I obchodził Jezus całą Galileę, nauczając w tamtejszych synagogach, głosząc Ewangelię o królestwie i lecząc wszystkie choroby i wszelkie słabości wśród ludu” i 9,35: „Tak Jezus obchodził wszystkie miasta i wioski. Nauczał w tamtejszych synagogach, głosił Ewangelię królestwa i leczył wszystkie choroby i wszystkie słabości”, które niczym klamra spinają dwa bloki tekstów²³.

Analiza wspomnianych dwóch bloków tekstu – mów i opowiadań o cudach – prowadzi uważnego czytelnika, a tym bardziej dociekliwego komentatora do postawienia kolejnych pytań. Pierwsze dotyczyłoby struktury rozdziałów 8–9: Czy mamy tam do czynienia z zaplanowaną konstrukcją?²⁴ Podejmując próbę odpowiedzi, należy najpierw uwzględnić kryteria wewnętrzne, to jest liczbę i pogrupowanie samych opowiadań o cudach oraz tekstów, z którymi łączą się omawiane rozdziały. Jeżeli chodzi o liczbę, to trudno jednoznacznie powiedzieć, czy tekst Mt 9,18-26 stanowi jedną relację o cudzie czy też dwie, a w konsekwencji, czy w Mt 8–9 mamy dziewięć, czy dziesięć relacji o cudownych wydarzeniach²⁵. Pozostałe treści owych rozdziałów, które nie zostały poświęcone cudotwórczej działalności Jezusa, dotyczą przeważnie tematyki bycia uczniem Jezusa i naśladowania Go. Z drugiej strony można przyjąć zewnętrzne kryteria podziału wynikłe z kontekstu Mt 8–9, takie jak: oparty na Mt 4,15 podział geograficzny analogicznie do „Kazania na górze” (Mt 5–7), czy podział związany ze środowiskiem literacko-historycznym, np. w odniesieniu do dziesięciu cudów Mojżesza w Egipcie (Wj 7-12) czy też na wzór antycznego dramatu. Istnieją też próby łączenia poszczególnych części omawianych rozdziałów z takimi tematami teologicznymi, jak: chrystologia, bycie uczniem Jezusa

²³ Por. C. MÜNCH, *Hinführung*, dz. cyt., 382.

²⁴ Więcej o proponowanych próbach odpowiedzi na te pytania por. W. D. DAVIES D. C. ALLISON, *A critical and exegetical commentary on the Gospel according to Saint Matthew*. Vol. 3: Commentary on Matthew VIII-XVIII. The international critical commentary on the Holy Scriptures of the Old and New Testaments, Edinburgh 1991, 1-4.

²⁵ Por. A. PACIOREK, *Ewangelia według świętego Mateusza. Rozdziały 1 – 13*. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz (NKB.NT I/1), Częstochowa 2005, 382-387.

czy wiara²⁶.

Kilka słów należy też poświęcić kompozycyjnej funkcji rozdziałów 8–9 w ich kontekście literackim. Poprzez zestawienie Mt 8–9 z Mt 5–7 nie można oprzeć się wrażeniu, że po pierwszej dużej mowie Jezusa Mateusz chciał niejako we wzorcowy sposób pokazać także Jego działanie²⁷. Działalność Jezusa w słowie i czynie stanowi w dalszej części Ewangelii warunek posłania uczniów, którzy na wzór swego Mistrza głoszą zbliżające się królestwo Boże, wypędzają złe duchy i uzdrawiają chorych (Mt 10). Również późniejsze pytanie Jana Chrzyciela, czy Jezus jest „Tym, który ma przyjść” (Mt 11,3), czy też innego mają oczekiwać sprowokowane zostało usłyszanymi informacjami o „czynach Chrystusa” (Mt 11,2) opisanych w Mt 8–9. Jezus odpowiada na nie, wskazując na dokonane przez siebie cuda: „nie-widomi wzrok odzyskują, chromi chodzą, trędowaci doznają oczyszczenia, głusi słyszą, umarli zmartwychwstają, ubogim głosi się Ewangelię” (Mt 11,5). Lektura tekstu Mt 8–9 może być jednak odbierana nie tylko w sensie chrystologicznym, lecz także eklezjologicznym, gdy przyjmiemy, że poruszana tam tematyka dotyczy również wspólnoty chrześcijańskiej, jej egzystencji, sytuacji i problemów²⁸.

Inne Mateuszowe bloki tekstów o cudach nie rzucają się aż tak bardzo w oczy, ale z pewnością nie są one przypadkowymi nagromadzeniami. Rozdział 12 ukazuje piętrzące się i narastające konflikty o Jezusa. Ewangelista komponuje tam dwie odpowiednie relacje o cudach, w których cudowne wydarzenie staje się powodem sporu (Mt 12,9-14; 12,22-30), a także związane z tym, korespondujące tematycznie summarium (Mt 12,15-21), jak również żądanie znaku przez faryzeuszy, które Jezus kategorycznie odrzuca (Mt 12,38-42)²⁹. Po przypowieściach o królestwie Bożym w Mt 13 Mateusz prezentuje reakcję ludzi w Nazarecie na nauczanie Jezusa. Wyraża to pytanie: „Skąd u Niego ta mądrość i cuda?” (13,54), które nawiązuje nie tylko do wygłoszonej przez Niego nauki, lecz także po raz kolejny do konfliktów i dysput o Jego działalność cudotwórczą. Z powodu ich niewiary

²⁶ Por. C. MÜNCH, *Hinführung*, dz. cyt., 382.

²⁷ Tak np. J. SCHNIEWIND, *Das Evangelium nach Matthäus* (NTD 2), Göttingen 1968, 36; W. Grundmann, *Das Evangelium nach Matthäus* (ThHK 1), Berlin 1990, 110.

²⁸ Więcej o tym por. C. BURGER, *Jesu taten nach Matthäus 8–9*, *Zeitschrift für Theologie und Kirche* 70(1973), 272-287; E. J. Vledder, *Conflict*, dz. cyt.; U. Luz, *Die Wundergeschichten von Mt 8–9*, w: G. F. Hawthorne – O. Betz (red.), *Tradition and Interpretation in the New Testament*. FS E. E. Ellis, Grand Rapids – Tübingen 1987, 149-165.

²⁹ Por. A. PACIOREK, *Ewangelia*, dz. cyt., 511-516.

Jezus „niewiele zdziałał tam cudów” (Mt 13,58)³⁰.

Temat konfliktów wokół osoby Jezusa i wrogości wobec Niego zostaje po tym przerwany. Jezus oddala się stamtąd (Mt 14,3; 15,21; 16,4) i zwraca się do tłumów, które podążają za Nim dalej, dokąd On idzie. To zwrócenie się do tłumów prezentują summaria (Mt 14,34-36; 15,29-31), a także dwa cuda rozmnożenia chleba (Mt 14,13-21; 15,32-39), których odbiorcami byli wszyscy z podążającego za Nim tłumu. Zwrócenie się Jezusa do tłumów ilustruje również uzdrowienie córki kobiety kananejskiej (Mt 15,21-28), której prośby najpierw nie wysłuchuje, przytaczając argument, że został „posłany tylko do owiec, które poginęły z domu Izraela” (Mt 15,24)³¹. W Mt 16,5-12 Jezus nawiązuje do poprzednich wydarzeń, poczynawszy od Mt 14,13, to jest do sceny kroczenia po jeziorze, dwóch sporów z faryzeuszami i dwóch rozmnożeń chleba, i w ten sposób przygotowuje drogę do wyznania Piotra pod Cezareą Filipową w Mt 16,13-20. To także przemawia za przemyślaną pracą kompozycyjną ewangelisty³².

3. Summaria

Poprzez poszczególne opowiadania o cudach, summaria i teksty, w których mówi się o działalności cudotwórczej Jezusa, przekaz Matuszowy ma luje obraz Jezusa jako cudotwórcy i przedstawia koncepcję teologicznego rozumienia cudów w Ewangelii. Summaria niejako wypełniają luki czasowe w narracji między scenami opowiadającymi o działalności Jezusa, które czytelnik dokładniej rozważa. Łączą one ze sobą dłuższe odstępy czasowe i dokonane wydarzenia w kilka zdań i w ten sposób mogą naświetlać pewne elementy w obrazie tego, co Jezus normalnie i regularnie czyni. Jeżeli nawiązują przy tym do występujących w narracji motywów, które pojawiają się w samych relacjach o cudach, to wraz z tymi relacjami przyczyniają się do typizowania obrazu Jezusa cudotwórcy³³.

Matuszowe summaria o cudach – jako środek typizujący – charakteryzują się tym, że potwierdzają i wzmacniają wrażenie stereotypowego sposobu narracji. Ewangelista powtarza także tu sformułowania, a niektóre z nich spotykamy w prawie wszystkich summariach. Właściwie summaria

³⁰ Tamże, 570-572.

³¹ Por. A. PACIOREK, *Ewangelia według świętego Mateusza*. Rozdziały 14 – 23. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz (NKB.NT I/2), Częstochowa 2008, 87n.

³² Por. C. MÜNCH, *Hinführung*, dz. cyt. 383.

³³ Por. G. THEISSEN, *Urchristliche Wundergeschichten*, dz. cyt., 205-207.

o cudach z Ewangelii wg św. Mateusza można by było określić jako summaria o uzdrowieniach³⁴. Z jednym wyjątkiem jest w nich zawsze mowa, że Jezus „uzdrowia” (θεραπεύω *therapeuō*). Jedno summarium sformułowane jest w stronie biernej: „wszyscy, którzy się Go dotknęli, zostali uzdrowieni” (Mt 14,36). Tylko raz obok terminu „uzdrowić” znajdujemy uzupełniające słowa: „On słowem wypędził złe duchy” (Mt 8,16), zazwyczaj występuje bowiem jedynie czasownik „uzdrowić”, który określa czyn Jezusa.

Jezus uzdrowia z wszelkich chorób. Mateusz wykorzystuje najczęściej ogólne terminy i wyrażenia, aby opisać stany chorobowe, niedomagania i dolegliwości ludzkie, takie jak: „choroba”, „słabość”, „być chorym” i „słaby”. Czasami posługuje się określeniami diagnozującymi schorzenia, takimi jak: niewidomi, chromi, trędowaci, sparaliżowani, głusi. Niewidomi i chromi występują u Mateusza w parze (Mt 11,5; por. 18,8-9), podobnie jak w księgach Starego Testamentu (np. 2 Sm 5,6-8; Hi 29,15; Jr 31,8) i mogą być uważani jako typowi ludzie dotknięci chorobą i kalectwem³⁵.

Summaria podkreślają, że Jezus leczy wszelkie choroby i słabości u tych, którzy do Niego przychodzą lub są do Niego przynieszeni przez innych (Mt 4,23; 8,16; 9,35; 12,15; 14,35-36). W ten sposób robią wrażenie zdarzeń o charakterze masowym. Bardzo często mowa jest w summariach o „wielkiej liczbie ludzi”, którzy idą za Jezusem (Mt 4,25; 12,15; 14,13; 19,2; por. 20,29). Jezus uzdrowia chorych obecnych pośród nich. Czasem powstaje nawet wrażenie, że Jego uzdrawiające działanie dotyczy całego tłumu (Mt 12,15-21; 19,1-2). Gdy gdzieś brakuje wyrażenia „wielki tłum”, mowa jest wówczas o „wielu”, albo w inny sposób wskazuje się na dużą grupę ludzi przychodzących do Jezusa (Mt 14,34-36), którym On „leczył wszystkie choroby i wszystkie słabości” (Mt 9,35)³⁶.

Kim właściwie są uzdrawiani przez Jezusa ludzie? W pierwszym summarium (Mt 4,23-25) określani są oni terminem o silnym teologicznym zabarwieniu λαός (*laos*) = „lud”, który pozwala myśleć o narodzie wybranym Izraela (Mt 4,23)³⁷. W tle tego wszechstronnego uzdrawiania z wszystkich chorób i słabości wśród ludu można dostrzec tekst Pwt 7,15, gdzie zapowiedziane zostało pełne troski uzdrawiające działanie Boga wobec Jego

³⁴ H. BALZ, Art. χῶλος *chōlos* lahm, gelähmt, w: H. Balz – G. Schneider (red.), Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament, Band III, Stuttgart – Berlin – Köln ²1992, 1177.

³⁵ Por. H. BALZ, Art. χῶλος dz. cyt., 1177-1178.

³⁶ Por. R. BARTNICKI – K. KŁÓSEK, *Metody interpretacji*, dz. cyt. 147-149.

³⁷ Por. H. GIESSEN, *Jesu Krankenheilungen im Verständnis des Matthäusevangelium*, w: L. Schenke (red.), Studien zum Matthäusevangelium. FS W. Pesch, Stuttgart 1988, 84-97.

ludu, gdy ten zamieszka w ziemi obiecanej.

O funkcji i znaczeniu cudów Jezusa pisze Mateusz, nie tylko wykorzystując takie same lub podobne sformułowania w wielu summariach. Należy zwrócić też uwagę na teksty z motywem współczucia czy miłosierdzia, które w myśl Mt 9,36 i 14,14 skłania Jezusa do zwrócenia się do ludzi. To zwrócenie się do ludzi i otwarcie na ich potrzeby realizuje się wówczas, gdy Jezus posyła swoich uczniów, aby wypędzali złe duchy i „leczyli wszelkie choroby i wszelkie słabości” (Mt 10,1) i gdy On sam uzdrawia ich chorych (Mt 14,14). Dostrzegamy tu ważny element w nakreślonym przez Mateusza obrazie Jezusa cudotwórcy, który w opowiadaniach o cudach łączy się ściśle z wizerunkiem Jezusa jako „Syna Dawida” (Mt 20,29-34; por. 9,27; 12,23).

Oprócz tego w dwóch przypadkach wstawia ewangelista do summariów cytaty spełniający (niem. *Erfüllungszitat*), aby z perspektywy narratora skomentować działalność cudotwórczą Jezusa (Mt 8,17; 12,17-21). Poprzez te cytaty działanie Jezusa tłumaczone jest w świetle Sługi Bożego z Deutero-Izajasza (Iz 53,4; 42,1-4). W myśl Mt 8,17 Jezus „przyjmuje” i „dźwiga” „nasze” słabości i choroby, to znaczy usuwa słabości i choroby spośród ludu Izraela³⁸. O wiele trudniej jest wyjaśnić cytaty z Iz 42,1-4 w Mt 12,18-21. Co prawda już na pierwszy rzut oka istnieje bezpośredni związek między oddaleniem się Jezusa z powodu wrogości faryzeuszów (Mt 12,14-16) i w. 19 z cytatu: „Nie będzie się spierał ani krzyczał, i nikt nie usłyszy na ulicach Jego głosu”. Jednakże cały cytat wydaje się być zbyt długi, jeżeli miałyby chodzić tylko o ten jeden werset. Jak interpretować więc pozostałe wersety cytatu? W kontekście całej Ewangelii zarówno duch, którego Bóg położył na swoim słudze bądź dziecku³⁹, jak również jego misja wobec narodów (Mt 12,18) dobrze koresponduje z Mateuszowym obrazem Jezusa, a zwłaszcza z opowiadaniem o chrzcie na początku i posłaniem uczniów do narodów na końcu księgi⁴⁰. Opis jego postępowania w w. 19-20 może być rozumiany np. w sensie pełnego dobroci i miłosierdzia działania zbaw-

³⁸ Por. R. SCHNACKENBURG, „*Siehe da mein Knecht, den ich erwählt habe*” (Mt 12,18). Zur Heiltätigkeit Jesu im Matthäusevangelium, w: L. Oberlinner – P. Fiedler (red.), *Salz der Erde – Licht der Welt. Exegetische Studien zum Matthäusevangelium*. FS A. Vögtle, Stuttgart 1991, 212-213.

³⁹ Termin *παῖς* może mieć te dwa znaczenia. Por. J. A. BÜHNER, Art. *παῖς παιδός ὁ(ῆ)*, *pais*, Knecht, Kind, Sohn, w: H. BALZ – G. SCHNEIDER (red.), *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Band III, Stuttgart – Berlin – Köln ²1992, 11-14.

⁴⁰ W Mt 3,16-17 występują takie terminy, jak: Syn, Duch, umiłowany, mieć upodobanie, a w Mt 28,19 termin: narody.

czego⁴¹ lub cierpliwości, dobroci, pokoju i miłości Jezusa⁴². Cytat refleksyjny wkomponowany w opowiadanie o działalności cudotwórczej Jezusa odnosiłby się w takim wypadku do całej działalności Jezusa. Działalność ta naznaczona jest przecież współczuciem i zwróceniem się do ludu, dokonuje się „mocą Ducha Bożego” (Mt 12,28), wywołuje opór przeciwników i znana jest poza granicami Izraela (por. Mt 8,5-13; 15,21-28). Należy też zauważyć, że ostatnie summariusium o uzdrowieniach umiejscawia Mateusz w świątyni jerozolimskiej (21,14), i w ten sposób działalność cudotwórcza Jezusa rozciąga się aż po to centralne miejsce Izraela⁴³.

W porównaniu synoptycznym z ewangelistą Markiem trzeba zauważyć, że stereotypowe elementy summariów Mateuszowych są w wielu wypadkach wytworem jego pracy redakcyjnej. Mateusz tworzy większość summariów na nowo (14,14; 15,29-31; 21,14) bądź opisuje uzdrowienia Jezusa w formie summariów, które w ujęciu Marka tego nie zawierają (Mt 9,35 por. Mk 6,6; Mt 19,1-2 por. Mk 10,1)⁴⁴.

Oddzielną grupę stanowią teksty omawiające i rozważające działanie cudotwórcze Jezusa. Narrator Ewangelii wstrzymuje się z reguły z komentarzami, wyjątek stanowią jedynie wspomniane właśnie dwa cytaty spełnienia. Teksty omawiające występują w większym nasileniu począwszy od 10. rozdziału, w którym – w kontekście mowy posyłającej uczniów – wspomina się o uzdrowieniach i egzorcyzmach dokonywanych przez uczniów, którym Jezus „udzielił władzy nad duchami nieczystymi, aby je wypędzali i leczyli wszystkie choroby i wszelkie słabości” (Mt 10,1). Adresatami przepowiadania uczniów i ich cudów są owce, „które poginęły z domu Izraela” (Mt 10,6), a nie poganie i samarytanie (Mt 10,5). Przy wykonywaniu powierzonego im zadania uczniowie muszą liczyć się z odrzuceniem przez ludzi⁴⁵.

Od rozdziału 11 przedstawiane są spory z Jezusem i opinie dotyczące Jego cudotwórczej działalności⁴⁶. Wzrok ludzi, świadków cudów Jezusa skierowany jest wówczas na Jego osobę, tzn. na cudotwórcę. Jan Chrzciciel pyta: „Czy Ty jesteś Tym, który ma przyjść, czy też innego mamy

⁴¹ Tak R. SCHNACKENBURG, „*Siehe da mein Knecht, den ich erwählt habe*”, dz. cyt., 219.

⁴² Tak U. LUZ, *Das Evangelium nach Matthäus* (Mt 8-17), (EKK I/2), Neukirchen-Vluyn 2007, 247.

⁴³ Por. A. PACIOREK, *Ewangelia II*, dz. cyt., 318-323.

⁴⁴ Por. C. MÜNCH, *Hinführung*, dz. cyt., 385-386.

⁴⁵ Por. A. PACIOREK, *Ewangelia I*, dz. cyt., 418-420.

⁴⁶ Por. G. THEISSEN, *Urchristliche Wundergeschichten*, dz. cyt., 210-211.

oczekiwać?” (Mt 11,3), a Jezus odpowie mu wskazaniem na uzdrowienia i wskrzeszenia, których dokonuje (Mt 11,5), i doda: „błogosławiony jest ten, kto we Mnie nie zwątpi” (Mt 11,6). Całe tłumy pełne podziwu pytają: „Czyż nie jest to Syn Dawida?” (Mt 12,23). Herod uważa Go za powstałego z martwych Jana Chrzciciela (Mt 14,1-2). Również ci, którzy żądają od Niego znaku czy szydzący z Niego pod krzyżem, że „innych wybawiał, siebie nie może wybawić” (Mt 27,42), zdradzają to myślenie o Jezusie przez przyzmat czynionych przez Niego cudów. Za pytaniem o osobę Jezusa kryje się jednak pytanie o moc, która działa w Nim i przez Niego. Świadczy o tym chociażby opinia faryzeuszy, że Jezus „mocą Belzebuba, władcy złych duchów, wyrzuca złe duchy” (Mt 12,24), czy też pytanie mieszkańców Nazaretu: „Skądże więc u niego to wszystko?” (Mt 13,56). W tym samym tonie rozumieć trzeba także żądanie faryzeuszy i saduceuszy „znaku z nieba” (Mt 16,1), którym Jezus powinien się legitymować.

Analizując opowiadania o cudach Jezusa, należy stwierdzić, że trzeba je interpretować w kontekście królestwa Bożego i zapoczątkowanego przez nie eschatologicznego zbawienia. W odpowiedzi na postawiony po uzdrowieniu opętanego człowieka zarzut faryzeuszów, że mocą Belzebuba wyrzuca złe duchy (Mt 12,24) Jezus odpowie: „Lecz jeśli Ja mocą Ducha Bożego wyrzucam złe duchy, to istotnie przyszło do was królestwo Boże” (Mt 12,28). Również przy posłaniu uczniów do głoszenia królestwa Bożego, które jest już bliskie (Mt 10,7), znajduje się polecenie uzdrawiania chorych i wyrzucania złych duchów (10,8). Na dwukrotne domaganie się znaku Jezus odpowiada z wyrzutem, że żąda od Niego „plemię przewrotne i wiarołomne” (12,39; 16,4). Niewierność należy do pola metafor, które w Starym Testamencie opisują związek Jahwe ze swoim ludem (np. Oz 3,1; Ez 16,38; 23,45)⁴⁷, a więc na postawione pytanie Jezus odpowiada zarzutem odwołującym się do relacji z Bogiem. W myśl Mt 11,21 czyny Jezusa powinny doprowadzić w miastach Galilei do nawrócenia (por. Mt 11,20-24), które związane jest ściśle z głoszeniem królestwa Bożego (3,2; 4,17). Analogie do sformułowań Izajaszowych w odpowiedzi Jezusa na pytanie Jana Chrzciciela (Mt 11,5; Iz 26,19; 35,5-6) czy skierowane do uczniów słowa: „Lecz szczęśliwe oczy wasze, że widzą, i uszy wasze, że słyszą. Bo zaprawdę, powiadam wam: Wielu proroków i sprawiedliwych pragnęło ujrzeć to, na co wy patrzycie, a nie ujrzeli; i usłyszeć to, co wy słyszycie, a nie usłyszeli”

⁴⁷ Więcej na ten temat por. A. J. Najda, *Der Apostel als Prophet. Zur prophetischen Dimension des paulinischen Apostolats* (Europäische Hochschulschriften XXIII/784), Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien 2004, 188-192.

(Mt 13,16-17) wskazują także na łączność dokonywanych przez Jezusa cudów z danym przez Boga eschatologicznym zbawieniem⁴⁸.

Decydującą rolę odgrywa jednak w Mateuszowych opowiadaniach o cudach wiara. Na uwagę zasługuje fakt, że nie występują w nich terminy „wierzyć” (*pisteuō*) czy „wiara” (*pistis*), a tylko raz w Mt 13,58 mowa jest o „niewierze” (*apistis*). Relacje o cudach stanowią bowiem dla ewangelisty ważny środek do ukazania drugiej strony związku wiary z uzdrowieniem. Tam, gdzie brakuje pełnego zaufania i zwrócenia się do Chrystusa, tam nie osiąga swego celu ukierunkowana na wszystkich miłość i troska Jezusa (por. Mt 13,58), zerwana zostaje zbawca bliskość, która istnieje między Mesjaszem a Jego ludem (11,6; 12,30; 16,4) i zapowiedziany zostaje sąd (11,20-24; 12,31-31.41-42)⁴⁹.

4. Znaczenie teologiczne cudów Jezusa

Ewangelia Mateuszowa kreśli chrystologiczny obraz cudotwórcy Jezusa, który rozciąga się między dwoma biegunami⁵⁰. Z jednej strony widzimy niewątpliwie moc i władzę Jezusa, ponieważ na Jego słowa ustępują choroby (8,8-9.13), wiatr (8,26-27) i demony (8,32). Jezus nie potrzebuje jakichś magicznych środków, On leczy wszystkie choroby wśród ludu. Jego działanie wywołuje zachwyt, podziw i zdziwienie (8,27.33; 9,8; 14,33) i przyciąga tłumy, które wołają: „Jeszcze się nigdy nic podobnego nie pojawiło w Izraelu!” (9,33). Za cudownym działaniem Jezusa kryje się moc Boża. Z drugiej strony cuda Jezusa, a zwłaszcza uzdrowienia stanowią wyraz Jego pełnego miłości zwrócenia się do ludu. Ukazują to przede wszystkim summaria, w których relacja Jezusa z ludem określana jest jako uzdrawianie, a także relacje o cudach, w których podkreślana jest prośba ludu i jej wysłuchanie (14,13-21; 15,32-39). Summaria i relacje o cudach za pośrednictwem technik prezentują motyw współczucia i miłosierdzia (9,27.36; 14,14; 15,22.32; 17,15; 20,30.31)⁵¹. Są one też wyrazem posłania Jezusa do zagubionych owiec z domu Izraela (15,24; por. 9,35-10,1).

Widoczne w cudach moc Jezusa i Jego zwrócenie się do ludu natrafiają na wiarę i niewiarę ze strony adresatów, a także na niewiarę i konflikty.

⁴⁸ Zagadnienie to omawia dokładnie H. Giessen, *Jesu Krankenheilungen*, dz. cyt.

⁴⁹ Por. C. MÜNCH, *Hinführung*, dz. cyt., 387.

⁵⁰ Por. też Ekskurs II: *Cuda Jezusa – pojęcie, historyczność, hermeneutyka*, w: A. PACIOREK, *Ewangelia I*, dz. cyt., 399-408.

⁵¹ Por. H. J. HELD, *Matthäus als Interpret der Wundergeschichten*, dz. cyt., 246-252.

O wierze często jest mowa w relacjach o cudach w sposób bezpośredni (np. 8,10.13.26; 9,22.28; 14,21) lub pośrednio poprzez dialog Jezusa z poszukującym pomocy człowiekiem czy poprzez metaforycznie rozumianą ślepotę (9,27-31; 20,29-34). Kwestia naśladowania Jezusa rzadko występująca w opowiadaniach o cudach (np. 20,34; por. 8,15) pojawia się często w sumariach, w których czytamy o podążających za Nim tłumami. O konfliktach informują niektóre relacje o cudach (np. 9,1-8.32-34; 12,9-14.22-30) a zwłaszcza reakcje świadków działania Jezusa. Odpowiedzi ludzi na cuda Jezusa tworzą swoiste paradygmaty zaufania, wiary lub małej wiary. Teologiczny, chrystologiczny i historiozbowczy wymiar reakcji ludzi na dokonywane przez Jezusa „pełne mocy znaki mesjańskiego czasu zbawienia”⁵² zawierają przede wszystkim teksty komentujące działanie Jezusa.

Relacje o cudach zawierają wreszcie tytuły chrystologiczne, które wskazują na to, kim jest Jezusowi. Nazywany jest On „Synem Bożym” (8,29; 14,33), co wyraża zwłaszcza aspekt władzy. Podobne znaczenie ma tytuł „Pan” (np. 8,6.25; 9,28; 14,28.30), choć tu można dopatrywać się także wyrazu respektu. „Synem Dawida” nazywają Jezusa ludzie, którzy oczekują Jego miłosiernego zwrócenia się ku nim (9,27; 12,23; 15,22; 20,30n). Czyniący cuda i uzdrawiający Jezus jest również „Sługą Bożym” (8,17; 12,17-21), który zostanie wyszydzony na krzyżu (27,38-44)⁵³.

Opowiadania o cudach, w centrum których znajdują się uczniowie i ich wiara, upowszechniają też ponadczasowe wzorce, paradygmaty ludzi wierzących w Chrystusa, którzy pełni wiary, z modlitwą na ustach przychodzą i zwracają się z prośbą do Niego, a On wysłuchuje ich i odpowiada swoim działaniem⁵⁴. Opowiadania te popularyzują obraz relacji człowiek – Bóg, człowiek – wiara i uniwersalizują przekaz biblijny. Jednocześnie, dla wnikliwego odbiorcy, stanowią w wielu swoich szczegółach i kontekstach interpretacyjnych przedmiot refleksji.

Streszczenie

Relacje o cudach Jezusa z Nazaretu w Ewangelii wg św. Mateusza rozsiane są po całej księdze. Charakteryzuje je specyficzny styl narracji i typowa dla Ewangelii forma językowa. W wielu przypadkach Mateusz znacznie

⁵² H. GIESSEN, *Jesu Krankenheilungen*, dz. cyt. 104.

⁵³ Por. B. KOLLMANN, *Neutestamentliche Wundergeschichten*, dz. cyt., 127.

⁵⁴ Por. C. MÜNCH, *Hinführung*, dz. cyt., 388n.

skraca wykorzystywane jako źródła relacje Marka. Z przekazywanych ustnie wydarzeń nie tylko tworzy pojedyncze relacje o cudach, lecz także całe bloki tekstu. O cudach opowiada Mateusz też w summariach i tekstach, w których mówi się o działalności cudotwórczej Jezusa i w ten sposób maluje obraz Jezusa jako cudotwórcy.

W centrum opowiadań o cudach znajdują się uczniowie i ich wiara. Opowiadania te stanowią też paradygmaty ludzi wierzących w Chrystusa, którzy przychodzą i zwracają się z prośbą do Niego, a On wysłuchuje ich i odpowiada swoim działaniem.

Słowa kluczowe: *Jezus, cud, kompozycja, wiara, uzdrowienie, summarium*

The Stories about Miracles in the Gospel according to St. Matthew

Summary

Reports about miracles of Jesus of Nazareth in the Gospel according to St. Matthew are present in the entire book. A specific style of the narration and the linguistic form typical of the Gospel are characteristic of them. In many cases Matthew shortens greatly Mark's reports used as sources. With received oral reports of events he not only builds isolated reports about miracles, but also entire blocks of text. Matthew also speaks about miracles in his summaria and in texts, in which he speaks about the miracle activity of Jesus and in this way he paints a picture of Jesus as a miracle-worker.

In the center of the stories about miracles we have the disciples and their faith. These stories constitute also paradigms of believers in Christ, which come and present their requests to Him and He hears them out and answers with His action.

Key words: *Jesus, miracle, composition, faith, healing, summarium*

